

ODZE GYÖRGY
Mi-legyek-válság

Mi legyek? Ha tanácstalan vagy, idézd fel, milyen voltál hatéves korodban, ezt mondogatta nekem Béla bácsi, akinek soha nem esett nehezére mondogatni valami okosat, neki mindenre volt tanácsa, mint a felnőtteknek általában, csak éppen felnőttkorban ők maguk is tanácstalanok a saját ügyeikben, mire tízéves lettem, már elegendő volt abból, hogy mindenki megmondta, mit tegyek, sokszor voltam tanácstalan, ezért sokszor idéztem fel, milyen voltam hatéves koromban, de amikor felidéztem, rájöttem, hogy ebből nem tudok tanácsot meríteni, mert semmilyen sem akartam lenni, és azt sem tudtam, hogy milyen az, szeretni valamilyennek lenni. Akkor, amikor még minden gyerek akart valaki lenni. *Például pilóta. Vagy katona. Futballista.* De én sem pilóta nem akartam lenni, sem katona, sem futballista. Semmi sem akartam lenni. Ehhez kell ám az igazi bátorság, nem pedig ahhoz, hogy beleüljek az iskolafogászatot a fogorvosi székbe. Ahhoz is kell a bátorságnak egy fajtája, amit elszántságnak neveznek. *Nem fog fájni.* Minden orvos ezt hazudja. Ők is tudják, hogy hazudnak, mégis mondják. Korábban azt gondoltam magamról, hogy bátor vagyok, de most már tudtam, hogy nem vagyok sem bátor, sem gyáva, pontosabban fogalmazva egyszer bátor vagyok, máskor meg gyáva, többségében azonban sem bátor nem vagyok, sem gyáva, többségében ott élek egy nagy, szürke mezőn, se-bátor-se-gyáva társaimmal, amúgyse tudom pontosan, hogy mit jelent az, gyávának vagy bátornak lenni, ahány ember, annyi gyávaság és persze annyi bátorság is, *aki bátor, az nem fél,* de hát ez sem igaz, mert csak az tud bátor lenni, aki tud félni is, de aki nem fél, persze, az is lehet bátor, és az is lehet gyáva, aki nem fél, csak hát megint az volt a baj, hogy nem tudtam, mi az a bátorság és mi az a gyávaság, és abban sem voltam biztos, hogy ezek ilyen vegytiszta tulajdonságok, mert én sokszor éreztem magam bátornak, amikor azért nagyon féltem, meg gyávának, miközben hős lehettem, nem, állapítottam meg, nincs bátorság és nincs gyávaság, hamis fogalmak ezek, amelyeknek rabjai vagyunk, de most, most bebizonyíthattam volna, hogy az vagyok, akinek tartom magam, de hát nem sikerült,

mert nem tudtam pontosan, hogy ki vagyok, ezért aztán tartani sem sikerült magam hozzá, így aznap, amikor hazafelé tartottam a könyvtárból, ittam egy pálinkát a Budai Mackóban, ez volt életemben az első találkozás az alkohollal, meg akartam mutatni magamnak, hogy erre is képes vagyok, ehhez kellett bátorság is, meg gyávaság is, mások sem gondolták komolyan, hogy akarnak valakik lenni, a legtöbben csak imponálni akartak azzal, hogy beszéltek róla. *Mi szeretnél lenni?* Irénke néni akkor már meghalt, pedig őt is nagyon érdekelte, hogy mi lesz velem. Mielőtt meghalt a kórházban, azt mondta, hogy szeretne volna még megélni, hogy nagy ember lesz belőlem. Fogta a csontos, sovány kezével a csuklóm, igyekezett mosolyogni, de már nem nagyon sikerült neki. Béla bácsi akkor azt mondta, hogy öngyilkos lesz, mert nem tud Irénke néni nélkül élni, de aztán meggondolta magát, és kávéházakban kezdett ismerkedni korához illő, unatkozó, magányos hölgyekkel, *össze is jön ez-az,* büszkélkedett, de azért nem nagyon. Amikor kicsi voltam, apa gyakran bevitt a munkahelyére, egy építészeti intézetbe, ahol házakat terveztek, ő volt az igazgató, mindenkinek komoly volt a tekintete, mindenki fehér köpenyben járt, és logarléc volt a köpenyük felső zsebében, nagy rajzasztalok mellett álltak, megsimogatták az arcomat, és azt mondták, hogy milyen kedves kisfiú vagyok. *Te is építész leszel, mint apuka?* És jót nevettek. Talán legyél építész-mérnök. Hidakat tervezhetsz, és amikor az emberek átmennek rajtuk, lesz benned egy jó érzés, hogy ezt te tervezted. Biztosan így van. Én csak állok a híd közepén, a korlátra könyökölök, lenézek a folyóra, cigarettára gyújtok, és közben hallok, amint az emberek azt mondják mellettem, *biztosan ez a férfi tervezte ezt a hidat,* igen, biztosan jó érzés, de engem nem töltött volna el örömmel az efféle korlátra könyöklés, nem, eszem ágában sem lett volna hidakat tervezni. De hát akkor mégis, mi leszek?

Tanár. Például tanár.

Tizenhat éves voltam, az embernek akkor pályát kell választania, pedig korai még, nagyon is korai, és felelőtlenség egy életre tudni előre, hogy ki mi akar lenni, nagypapa szeretett volna tisztességes zöldségkereskedő lenni Szombathelyen, de még az sem sikerült neki, kitört az első világháború, ott harcolt Isonzónál, amikor gyomorlövést kapott, később vaskereskedést nyitott Budapesten, a Kálvin téren, de nem jöttek be a számításai, majd következett a második világháború, és senkit sem érdekelt, hogy nagypa-

Részlet az *Idegeim története* című regényből.

pa mi akart lenni. *Érdekelnek a könyvek?* Érdekelnek, persze. Mi érdekelt először? Soma egyszer azt mondta, minden fiút a pisilője kezdi érdekelni legelőször. Olvasta valahol. És akkor innen kezdve meg mindegy, hogy milyen pályát választunk. Mert minden emberre az jellemző, ami érdekli. A gimnáziumban mindenkit a lányok érdekeltek, mi, a fiúk csak erről beszéltünk, amikor egymás között voltunk tornaórák után, az öltözőben, ott ültek a hosszú, sárga padokon, izzadtan, ez volt a nagy feladat, lányokat hódítani, megszabadulni végre a kisfiúk világából és átjutni a felnőttek világába, de persze közben úgy tettünk, mintha fontos lenne a kémia vagy a svédszekrényugrás, és amikor Vilhelm, az osztályfőnökünk, vagy Marfi, a kopasz, testes igazgató végigsétált a padok között és megkérdezte, hogy *na, gyerekek, ki mi szeretne lenni*, mindnyájan igyekeztünk komoly válaszokat adni, mert Marfi is komolyan kérdezte, vagy úgy tett, mintha komolyan kérdezné, de hát ez az élet lényege, a látszat és a valóság, én minden alkalommal azt feleltem, hogy gyerekorvos, mert ezt meg ilyeneket szerettek hallani a tanárok, Vilhelm pedig dicséretképpen megveregette a vállam, *nagyon helyes, nincs is szebb annál, mint beteg gyerekeket gyógyítani*. Gyerekeket gyógyítani vagy a híd korlátjára könyökölni, ilyesmi. Életcél, ahogyan apa fogalmazott. Valójában azonban mi érdekelt? Semmi. Ezen is sokat gondolkodtam, hogy kellene valami, ami érdekelhetne, valami, aminek az ember alárendeli az életét. Mert akkoriban sokat hallottam ilyesmiről. *Alárendelte életét a munkásmozgalomnak*. És éppen a munkásmozgalomnak? Hogyan lehet az életet *bárminek* is alárendelni? Az élet éppen azért élet, hogy azt semminek se rendeljék alá. Szakembernek lenni. Érteni valamihez, amihez kevesen értenek. De mihez értsek? Szerettem volna érteni az alumíniumgyártáshoz. Egyszer feleltem is belőle a gimnáziumban, az alumínium puha, vágható, ezüstfehér, porrá törve szürke könnyűfém. A levegő oxigénjére gyorsan reagál, és a felületét védő alumínium-oxid miatt passzív: a tömény savak nem támadják meg. Amfoter jellegű, ebből következik, hogy lúgok és híg savak oldják alumínátok, illetve alumínium-sók képződése közben. Ha eltávolítjuk az oxidréteget, reagál vízzel; ekkor alumínium-hidroxid keletkezik, és hidrogéngáz szabadul föl. Az alumíniumtermékeken a védő oxidréteget mesterségesen vastagítják (eloxálás). Az alumíniumedényeket nem jó súrolni, mert a védőréteg nélkül az alumínium reakcióba lép a levegő oxigénjével és víztartalmával.

De igazából ez sem érdekelt. Nem minden érdekes, amit az ember tud.

Tanulj szakmát. Györgyi néni, anyja egyik barátjánője laboráns volt, vérben, pisiben meg kakiban kutakodott, ez volt a szakmája. Ezt akartam? Nem, nem akartam laboráns lenni. Talán orvos? Mit tanulnak az orvosok? Megtanulják a betegségeket és megtanulják, hogy hogyan lehet a betegségeket gyógyítani. Ha lehet gyógyítani. *A nátha ellen nincs orvosság*, ezt mondta mindig Lóhr doktor, a körzeti orvos, amikor anyja belázasodott és egy kendővel kötötte be a fejét. *És a másnaposság ellen sincs*. Vannak más gyógyíthatatlan betegségek, amikor Zsiga bácsi egyszer csak kórházba került, mindenki azt mondta, *gyógyíthatatlan betegségben szenved*, senki sem mondta ki a családban azt, hogy *rák*, de az újságokban sem írták meg, ha egy híres ember rákos volt, csak annyit írtak, hogy *hosszan tartó, súlyos betegség*, ebből aztán mindenki értett, legyek orvos, de ehhez sem volt sok kedvem, egész életemet betegek között tölteni, láttam egy fiatalembert egy Ford autóban, gyakran hajtott végig az Népköztársaság útján, sötét öltönyt viselt és kihajtott nyakú fehér inget, egyik cigarettáról a másikra gyújtott, néha ült a Különlegességi Cukrászdában és Népsportot olvasott, ez tetszett volna nekem, ez a foglalkozás, ám nagymama lebeszélte róla, szerinte ez a férfi *strici* volt és nőket futtatott, akiknél pénzért lehetett szelmet vásárolni. Gyerekkoromban gyakran figyeltem Miska bácsit, a cipészt, amikor cipőt vittem hozzá javíttatni a Murányi utcába. Miska bácsi egyedül dolgozott a kis műhelyében, ült egy számaryon, barna, foltos bőrköpenyben, rádiót hallgatott, rossz, fekete fogai között cigarettát tartott, ügyesen bánt a szerszámokkal, mindent meg tudott csinálni, amit csak rábíztak. Nem érdekelt, kié a cipő, nem érdekelt, mennyi ideig viselték, megmondta, mennyit kér érte és mikor lesz kész, krétával ráírt egy számot a cipők talpára, aztán elhelyezte egy polcon. Ez komoly szakma, gondoltam akkor, ez egy igazi, komoly szakma. Lehet, ezt is gondoltam, hogy akkor cipész leszek. Végül is nem szégyen.

– Ki vagy? – ez a *Hamlet* első mondata. Ott ültem a Madách Színház nézőterén, és valósággal beleborzongtam. – Ki vagy?

Tudnék válaszolni rá? És apa, aki mellettem ült, tudna válaszolni rá?

– Szóval mi akarsz lenni? – kérdezte anyja türelmetlenül, amikor tizennyolc éves lettem. Anya min-

dent türelmetlenül kérdezett, egyik nap én voltam a szemefénye, sőt az egész család szemefénye, másnap úgy beszélt velem, mintha útjában lennék.

– Nem tudom.

Ő kérte mindig, hogy legyek őszinte. Csakhogy őszintének lenni nehéz. Talán a legnehezebb dolog a világon.

– *Valaminek* kell lennie az embernek. *Valamivé* válni kell.

– Te tudtad tízéves korodban, hogy mi akarsz lenni?

– Azok más idők voltak.

És megkérdezte akkor is, amikor tizennégy éves lettem és beírtak egy gimnáziumba. *Be vagy iratva*, mondta egyik este anya, és úgy éreztem, vége az életemnek. És ha akartam volna lenni *valami*, már azt sem akartam volna megmondani. Kinek a dolga, hogy mi leszek? Csak az enyém.

– *Szóval mi akarsz lenni?*

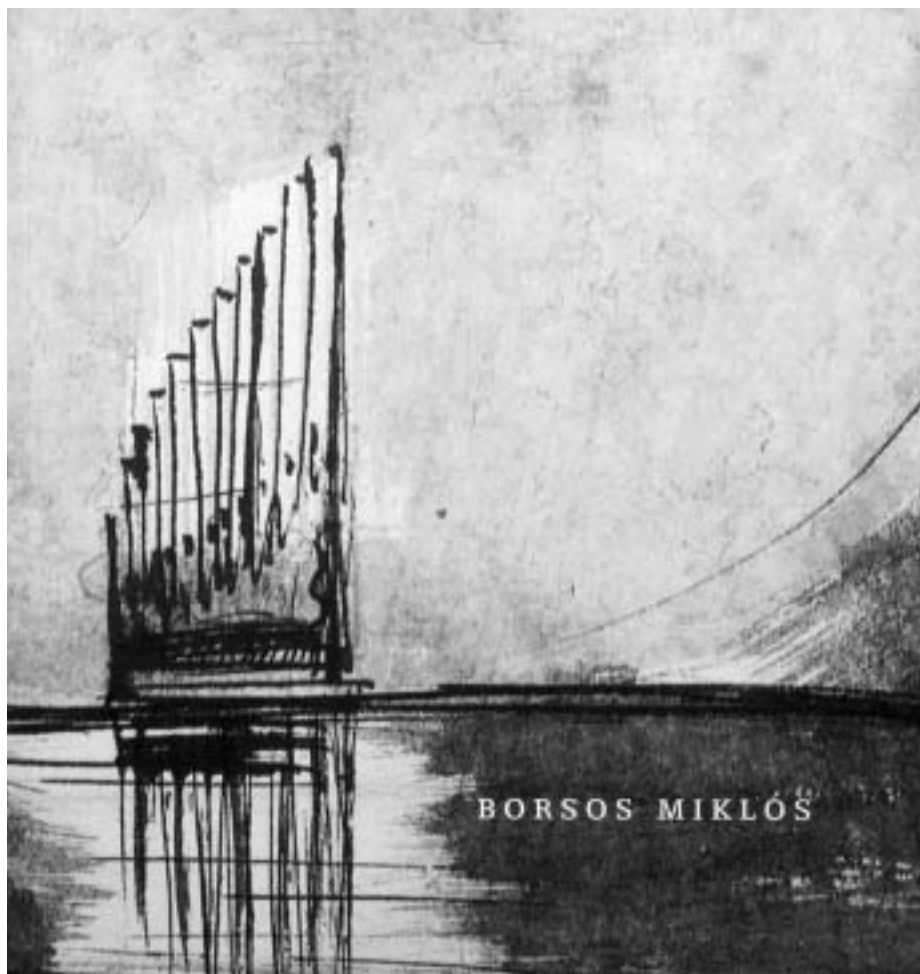
Hallgattam.

– Úgy nem lehet élni, hogy az ember nem tudja, mit akar. Mert a végén utcaseprő leszel – felelte anya akkor csalódottan. Úgy nézett rám, mintha máris egy kukásautó végén csimpaszkodnék. Mennyi baj van velem, erre gondolhatott. Aztán, szokás, szerint csak ültünk a konyhában némán, a nagy családi hallgatások színhelyén, vártam, amíg anya megelégteli ezt az üldögélést.

– Igen, utcaseprő – ismételte, de aztán szerencsére megelégtelte az üldögélést. Felállt, nagyot sóhajtott. – Borzasztó lenne.

Akkor néhány napig figyeltem is az utcaseprőket, hogy mit csinálnak, de semmi borzasztót nem találtam benne. Egész nap friss levegőn voltak, füttyögettek a nők után, délutánonként a Fény utcai piacon főtt kolbászt ettek, sört ittak, nagyokat nevetgéltek. Oda is képzeltem magam közéjük, felnőttként, szakadt atlétatrikóban, micisapkában, nevetgéltem volna én is.

Korán kell kelni. De még mindig megéri.

Könyvborító (lavírozott tus, 1976)